

עיינ מנחת שי שכתב וז"ל: הגדלים
דגש בגימ"ל עכ"ל. לא ידעתי מה השמיענו,
הכי אפשר בלא דגש²⁸ וצ"ע.

א', כ"א. ויברא אלקים גו' ואת כל עוף
כנף למינהו וגו'.

תרגם יונתן וז"ל: וית כל עוף דטייס
בגדפין לזנוהי זני דכיין וזני דלא דכיין
עכ"ל. לכאורה יוצא מדבריו דרק שני מיני
עופות ישנן, הא' עופות טהורין והב' עופות
טמאים. והנה עיינ ברא"ש [חולין פ"ג ס"א]
שכתב וז"ל: יש עופות שאין להן מרה כו'
ומ"מ אין להתיר בשביל זה שאר בהמה חיה
ועוף שאין להם מרה כו' שאני התם דכל מין
בהמה א' הוא ואפילו זו בהמה דקה וזו
בהמה גסה כו' אבל עופות חלוקין במינין זה
מזה ואין ללמוד אלו מאלו עכ"ל. ולפ"ז
יתרגם הרא"ש תיבת למינהו דכתיב בעופות
דהיינו הרבה מינים שישנם בעוף²⁹, וזה דלא
כתרגומו של יונתן.

אלא שעיקר לשונו של הרא"ש שכתב
להתיר "שאר בהמה חיה ועוף" תמוה, דהא
אנן בעופות קמיירי, וכי תעלה על דעתך
דנתיר בהמה שאין לה המסס ובית הכוסות
משום דעופות אין להם אברים אלו. ואולי
שעלה בדעת הרא"ש ליתן טעם לאלו
המכשירין³⁰ ניטלה המרה בכל המינים
הנזכרים, ודר"ק, ובחידושי למסכת חולין
[ריש פרק אלו טרפות] הארכתי בכיאר דברי

הרא"ש אלו, עיי"ש.

א', כ"ב. ויברך אתם אלקים לאמר פרו
ורבו וגו'³¹.

כתב הרמב"ן וז"ל: גזר בהם הברכה
ואמר בהם שיפרו וירבו כו' אבל לא נאמר כן
בשלישי שהנבראים בכל בעלי הנפש היו
שנים בלבד זכר ונקבה למיניהם כענין באדם
והוצרכו לברכה שירבו מאד אבל בצמחים
צמחו על פני כל האדמה רבים מאד כאשר
הם היום עכ"ל. ויש לדקדק בלשון הרמב"ן
שכתב שהבהמות נבראו זכר ונקבה
"כענין"³² באדם, דמלשון זה משמע דלא
היו ממש כמו באדם אלא קרוב לזה, ומה
היא החילוק שמצינו בין בריאת זכר ונקבה
שבאדם מבריאת זכר ונקבה בשאר הבעלי
חיים?

והנראה בזה, דהנה שנינו בסנהדרין [דף
ל"ז ע"א] בזה"ל: לפיכך נברא האדם יחיד
ללמדך שכל המאכד נפש אחת מישראל
מעלה עליו הכתוב כאילו איכד עולם מלא
וכל המקיים נפש אחת מישראל מעלה עליו
הכתוב כאילו קיים עולם מלא, ומפני שלום
הבריות שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול
מאביך, ועיי"ש. והנה צריכים אנו לפרש
הקושיא של התנא "לפיכך נברא האדם
יחיד", דלכאורה אי אפשר לפרש דהוקשה
לו מפני מה לא נבראת חוה תיכף עם אדם
הראשון וכמו שהיה אצל שאר הבעלי חיים,

28. כי הכלל הפשוט הוא שהאות הבאה לאחר ה"א הידיעה היא מודגשת, עיינ בדברי רבינו להלן [ח' פ"ב].

29. וכן נראה שהבין המערני יו"ט על הרא"ש שם, עיי"ש.

30. היינו הראבי"ה שהביא בהג"א על הרא"ש שם, והרא"ש עצמו הביא דעתו בתשובותיו כלל כ' סכ"ז וכתב
שאינ לסמוך על זה כלל, עיי"ש.

31. ענין זה הורחב מפי השמועה.

32. ועיינ ברכינו בחיי שהעתיק "כרמיון" האדם.

דעל קושיא זו לא יעלה התירוץ השני של המשנה: שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך — שהרי אב אחד יהיה על כל פנים לכל העולם כולו. ובאמת גם הטעם הראשון: כל המאבד נפש אחת מישראל כאילו קיים עולם מלא, אינו מוכן אי נימא דזו היתה מחשבת התנא, שהרי בלי הנקבות לא היו דורות ועולם מלא מתפתחין ממנו³³. ועל כרחק צ"ל שהס"ד של התנא היה שיבראו אנשים הרבה ביחד, והיינו שלא היה לו לבראות רק זוג אחד של זכר ונקבה, אבל לפי מה שהבאתי מהרמב"ן שגם אצל הבעלי חיים נבראו רק זוג אחד של זכר ונקבה, א"כ מדוע הוקשה לו לתנא על מין האדם יותר משאר בעלי חיים?

ונראה שבאמת יש איזו חילוק באופן הבריאה של הבעלי חיים ממין האדם, דכשאר בעלי חיים נבראו זוגות של זכר ונקבה מכל מין ומין, ולמשל כשנברא מין הסוס נברא סוס קוקזי זכר ונקבה וסוס בלגאי זכר ונקבה, כי כאשר אמר השי"ת [להלן פסוק כ"ד] תוצא הארץ נפש חיה למינה וגו' אז הוציאה הארץ שבמצרים סוסים מצריים ובבלגיה סוסים בלגיים, וא"כ ס"ד דהתנא דגם באדם היו יכולים ליברא אדם כושי זכר ונקבה וכן אדם סיני זכר ונקבה או רומני זכר ונקבה, אבל משום שלא יאמר אדם לחבירו אבא גדול מאביך לא נבראו כן, אלא נברא רק מין אחד של אדם³⁴, ואפשר שלזה כיון הרמב"ן במש"כ "כענין" באדם ולא ממש כמו באדם, ודו"ק.

ובאמת בדורנו ראינו שהגרמנים טענו

טענה זו "אבא גדול מאביך", אלא שהם אומרים שגם ישראל טוענים שהם הגזע המשוכח ביותר ומביאים ראיה ממה שאנחנו אומרים בתפלתנו אתה בחרתנו מכל העמים וכו'. אבל התשובה אצלנו היא שודאי כולנו בני אדם הראשון אנחנו, אלא שהאבות השתלמו והתעלו כל כך עד שקרוב הוא שהננו כמין אחר לגמרי שכל שאין בו ג' סימנין הללו אינו ראוי לידבק באומה זו [יבמות דף ע"ט ע"א], ולכן באמת כל מי שרוצה לקבל על עצמו את המצוות יכול להסתפח אל עם ישראל, כי אנחנו לא טוענים שגזענו משוכח יותר וכאילו אנחנו מיוחדים בטבע, כי אילו כך היתה מחשבתנו לא היינו מקבלים גרים מכל אומות העולם, אלא שאנו סוברים שאנחנו נבחרנו מכל האומות משום שאנו בני אברהם יצחק ויעקב שנתעלו על ידי קיום המצוות לידי מדרגה שבו האדם מתקשר אל בוראו ומתדבק בו, ולכן כל הרוצה להצטרף ולקבל עליו עול תורה ומצוות יכול לעשות כן, ודו"ק.

א', כ"ב. והעוף ירב בארץ.

כתב בעל הטורים ז"ל: ולא אמר יפרה וירבה שלא אמר כן אלא כאדם וכדגים שמזונותיהם מצויין ופנויין לפרות ולרבות אבל העופות וכן בהמה וחיה אין מזונותיהם מצויין להם עכ"ל. זכר לדבר הוא מש"כ הרמב"ם בפ"ד מאישות הל"א ז"ל: עונה האמורה בתורה לכל איש ואיש כפי כחו וכפי מלאכתו כיצד בני אדם הבריאים

33. אמנם עיין בח"א למהרש"א שפירש כן את הס"ד של התנא ויישב את הערות רבינו, אבל בתחילת דבריו שם הביא בשם בעל י"מ (= יפה מראה) שהבין את המשנה כמש"כ רבינו להלן, ועיי"ש.

34. וכנראה שזו היא כוונת בעל תפארת ישראל על המשנה שם: ור"ל כל הברואים נבראו הרכה זכרים והרבה נקבות כמ"ש חית הארץ למינה, משא"כ אדם נברא רק זכר אחד ויקח אחת מצלעותיו ועשאה נקיבה עכ"ל.

שעל ידו נתקיים פי שנים בתחיית המתים —
תוכל להתפרנס, אבל מכיון שיצטרך למפתח
של תחיית המתים יפסק השמן הזה, ודו"ק.

ט', כ"ה. ויאמר ארור כנען עבד עבדים
יהיה לאחיו⁵¹.

הנה ישנן משונאינו מאומות העולם
הטוענים שכלל ישראל היא אומה גזענית,
שהרי התורה אומרת שכנען ארור והוא יהיה
עבד עבדים לאחיו, הרי שהשפילה התורה את
גזע כנען למדרגת עבד. אבל האמת ודאי היא
לא כן, דהא זה ברור שדעת התורה היא כנגד
גזענות, וכבר הוכחתי זה בחידושי לעיל
בפרשת בראשית [א' פכ"ב] מלשון המשנה
בסנהדרין [דף ל"ז ע"א]: מפני מה נברא
האדם יחידי שלא יאמר אדם לחבירו אבא
גדול מאבך, הרי שבדוקא שינה הקב"ה במין
האדם משאר המינים וברא רק אדם יחידי כדי
שלא יבואו בני האדם לידי מדה מגונה זו.
אלא שלפ"ז צריכים לבאר את פעולתו של נח
כמה שהוריד את כנען למדרגת עבד והשפילו
משאר מין האדם, והרי זה לכאורה פעולה
גזענית טהורה.

אבל באמת אין לזה שום שייכות עם
גזענות, דגזענות פירושה שגזע אחד מתנשא
מעל גזע אחר בגלל מוצאו ויחוסו וכאילו
שהוא נוצר "מחומר" עילאי וטוב יותר
וכדומה, אבל כאן הטעם שחילק ביניהם נח
היה משום מדותיו המושחתות של חם ובנו
כנען, ומדות אלו הנחיל הוא לבניו אחריו
וכמו שאמרו חז"ל [פסחים דף קי"ג ע"ב]:
חמשה דברים צוה כנען את בניו כו' אהבו את
הגזל ואהבו את הזימה ושנאו את אדוניכם
ואל תדברו אמת, ומכיון שראה נח מדות

כאלו אצל משפחת כנען, מאז קילל אותם
שישארו עבדים כל ימי חייהם ולא יבואו
בקהל ישראל.

וכמו כן הוא מה שאנו אומרים "אתה
בחרתנו מכל העמים", ששונאי ישראל טענו
שמזה אנו מראים כאילו אנו חושבים את
עצמנו למיוחסים יותר מאומות העולם, ודאי
אין זה משום שדת ישראל גזענית היא חס
ושלום, אלא שאנו אומרים שמכיון שאנו
ירשנו מדות מהוגנות וישרות מאבירי דעה
כאלו כמו אברהם יצחק ויעקב, ואנו עמדנו
בהר סיני וקבלנו תורת ה' מפי משה רבינו,
ממילא אנו בני מעלה יותר משאר העמים, כי
הרי אנו שיפרנו את עצמנו במדות טובות
ובהתקרבות להשי"ת, אבל הרי כל מי שרוצה
יכול להתגייר ולהצטרף אלינו ואז גם הוא
יכול לומר על עצמו "אתה בחרתנו מכל
העמים", מה שאין זה אמת כשאר האומות
הגזעניות שלא מרשים לאחד מן החוץ
להצטרף אליהם.

ומוכרח זה ממה שאנו אומרים אתה
בחרתנו מכל העמים, וכן אומרים אנו
בברכות התורה כל יום אשר בחר בנו ממכל
העמים, ואעפ"כ בסדר הסליחות אנו אומרים
"אשמנו מכל עם", ולכאורה זה תמוה, איך
אנו יכולים לומר שאנו הנבחרים מכל עם
ואעפ"כ אשמנו מכל עם. אבל הוא הדבר
אשר דברנו, המעלה שלנו היא לא ביחוסנו
העצמי ובמוצאינו העילי, אלא בזה שאנו
נבחרנו מכל העמים בגלל מעלותינו
הנבחרות, א"כ מכיון שחטאנו ולא שמרנו על
עצמנו א"כ ממילא אנו אשמנו מכל עם, כי
ככל שתגדל מדרגת האדם כן תגדל חטאתו

אם יכשל, ודו"ק.

ט', כ"ט. ויהי כל ימי נח.

עיינן בחידושים לעיל בפרשת בראשית [ה' כ"ג] שביארתי את מחלוקת הסופרים אם צריך לומר ויהי כל ימי נח או ויהיו כל ימי נח, ועיי"ש.

י', א'. ואלה תולדות בני נח שם חם ויפת וגו'.

כמה הערות וציונים בעניני השמות שהוזכרו בפרשה שלפנינו:

(א) בפסוק ז' [אצל בני חם] כתוב: ובני כוש סבא וחווילה. מצינו את השם "חווילה" גם אצל בני שם להלן פסוק כ"ט. ויש לעיין אם החווילה הנסכבת מנהר פישון [לעיל ב' פי"א] היא חווילה זו הנזכרת הכא או חווילה הנזכרת להלן אצל בני שם. ובאמת שם מצינו שאחיו של חווילה נקרא אופיר, ועל חווילה זו נזכר לעיל אשר שם הזהב, ומצינו [מלכים א' כ"ב פמ"ט, דה"א כ"ט פ"ד] גם כן זהב אופיר, וצ"ע. גם מצינו חווילה אצל בני ישמעאל להלן [כ"ה פי"ח]: וישכנו מחווילה עד שור וגו'.

(ב) עוד כתוב בפסוק ז': ובני רעמה סבא ודדן. גם שם זה מצינו להלן [פכ"ח] אצל בני יקטן. ויש לעיין בענין השמות האלו, דכן מצינו לקמן [כ"ה פ"ג] אצל בני קטורה: ויקשן ילד את סבא ואת דדן, וזה פלא שב' אחים [מזרע שם] נקראו בשם ב' האחים בני

כוש. ואם גם בני קטורה נעשו למשפחות מיוחדות, וכדמצינו [שם פ"ב] שאחד מבני קטורה הוא מדין, ובאמת מדינים נעשו אח"כ לעם מיוחד [עיינן במדבר כ"ב פ"ד]. וכן מצינו שהם שבט מיוחד גבי מכירת יוסף [להלן ל"ז פכ"ח]. א"כ יש לעיין בכל מקום שנזכר "סבא"⁵² באיזה שבט קמיירי — אם בבני חם או מבני שם, ואם מבני יקטן או מבני קטורה⁵³.

(ג) בפסוק כ"ב כתוב: בני שם עילם גו' וארם: ובני ארם עוץ וחול וגו'. והנה להלן [כ"ב פכ"א] מנה בין בני נחור את עוץ בכורו ואת בוז אחיו ואת קמואל אבי ארם, משמע דקמואל זה הנהו אביו של מלכות ארם — דלא מצינו ארם איש מפורסם שיציין המקרא וייחסנו בו את קמואל אביו ועיי"ש מש"כ הרמב"ן], וגם כאן מצינו שעוץ הנהו בן משפחתו של ארם.

(ד) בפסוק ל' [אצל בני יקטן] כתוב: ויהי מושכם גו' ספרה הר הקדם. וכן אצל בני קטורה כתוב [כ"ה פ"ו] ששלחם אברהם קדמה אל ארץ קדם. ועיין לעיל אות ב'. י', ו'. ובני חם כוש גו' וכנען: ובני כוש וגו'.

הנה פשטות המקרא משמע שכנען היה הבן הקטן של חם, שהרי אח"כ ממשיך לפרש תולדותיהן, ומפרש בראשונה תולדותיו של כוש, ואח"כ של מצרים, ולבסוף של כנען. וכן הבינו חז"ל [סוטה דף

52. הכוונה למלכת "סבא" הנזכרת כמה פעמים בספר מלכים. ועוד מצינו ביחזקאל ל"ח פי"ג: סבא ודדן וסחרי חרשיש וגו'. ועיין איוב א' פט"ו: ותפל סבא ותקחם וגו'. וע"ע בתהלים ע"ב פ"י ופט"ו.

53. ועיין באמת ליעקב על סדר זרעים — חלק השעורים בענין "דקדוק בקריאת שמע בכל לשון" שביאר רבינו החילוק לדינא לגבי שמות אלו.

54. וכן הראב"ע הבין כן, עיין בדבריו לעיל [ט' פכ"ד].